

ROMANYA TÜRKLERİNDE KÜLTÜREL DURUM VE MEKTEP VE AİLE MECMUASI

Ali AKSU*

Anahtar kelimeler: Dobruca, kültür, komünist, Mektep ve Aile.

Özet

Bu makalede Romanya'da yaşayan Türklerin, Osmanlı dönemi, komünist dönem öncesi, komünist dönem ve sonrasındaki kültürel durum ile 1915 yılında yayınlanmış olan Mektep ve Aile Mecmuası'nın kısaca tanıtımı ele alınmaktadır.

Key Words: Dobrudja, cultur, communism, Scool and Family.

Astract

In this article the cultural situation of Turks, who lived in Romania during the Ottoman period, pre-communist and post-communist periods, and the brief introduction of the review titled "Mektep ve Aile" published in 1915 are dealt with.

Giriş

Selçuklular döneminden itibaren Sarı Saltuk ile birlikte Dobruca'ya gelen Türkler, daha sonra Osmanlıların bu bölgeyi ele geçirmesiyle, burada, nüfus olarak çoğunluk oldular. Anadolu'dan gelen Türklerin dışında, Kırım Savaşı sonrasında buraya gelen Tatar Türkleri ile Dobruca, bir Türk bölgesi hâline geldi. XIV. yüzyılın sonları ile XV. yüzyılın başlarından itibaren başlayan Osmanlı hakimiyeti, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar devam etti. Osmanlı, Dobruca bölgesine bu dönemde dîni ve kültürel alanda olduğu gibi târihî yapılarıyla da damgasını vurdu. Câmiler, hanlar, hamamlar, çeşmeler vs. yaptırdı¹.

1878 yılından sonra, Dobruca'da iktidar değişimi ile birlikte, bu bölgede yaşayan Türklerin kaderi de değişti. Bir zamanlar bölgenin sahibi ve efendisi olan Türkler, o tarihten itibaren artık azınlık konumuna düştüler.

* Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

¹ Romanya'daki İslamî tarihî yapılar hakkında geniş bilgi için bkz. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, İstanbul 2000, I, 8-9; Yakup Memet, *Prezente Musulmane in Romania*, by 1976; Ali Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri'nin Dünü-Bugünü*, Constanta 2003 (I. Baskı), s. 42-79.

12 romanya türklerinde kültürel durum ve mektep ve aile mecmuası

Çoğu bunu kabullenemediği için, anavatana göçmek zorunda kaldı. Geride kalanlar ise, zorluk, sıkıntı ve acı içerisinde kimliklerini koruma mücadelesi verdi. Bu bölgede, her alanda, tam bir kargaşa yaşanmaya başlandı. Burada kalmayı tercih eden Türkler, bilmedikleri ve alışkın olmadıkları, farklı bir kültür ve toplum ile birlikte yaşamının zorluklarını çektiler. Buna rağmen, buldukları ülkenin sadık birer vatandaşı olarak yaşadılar ve hâlen de bu tarzda yaşamaya devam etmektedirler.

Dobruca bölgesi Romenlerin eline geçince, burada kalan Türklere iyi davrandılar. Kadirşinaslık örneği sergilediler. Tamamen bir boşluk içerisinde kalan Türklere kucak açtılar. Bu durum, komünist yönetimin iktidarına kadar bu şekilde devam etti.

Komünist dönemde daha önceden başlayan ve ardı arkası kesilmeyen göçlerle bölgede yaşayan Türkler sayısal olarak azaldılar. Söz konusu dönemde, başta eğitim olmak üzere Türklerin temel hak ve hürriyetleri her alanda kısıtlandı.

1989 yılında Romanya'nın demokrasiye geçmesiyle birlikte başta Romen halkı olmak üzere bölgede yaşayan Türkler de rahat nefes aldılar. Eski özgürlüklerine yeniden kavuştular. Bugün yaklaşık 80.000 kadar² Türk'ün yaşadığı Romanya'da yasalar çerçevesinde her tür kültürel, dini ve eğitim faaliyetleri yapılmaktadır³.

A- KÜLTÜREL DURUM

Dobruca Türkleri'nin tarihini üç devreye ayırmak mümkündür:

1- Osmanlı İmparatorluğu'ndan önceki dönem: Bu dönem, XI ve XIV. yüzyılları kapsamaktadır. Bu dönemde, burada sadece bölgeye daha önceden gelmiş olan Sarı Saltuk⁴ ve beraberindekiler bulunmaktaydı. Dolayısıyla, Sarı Saltuk ve beraberindekiler tarafından Türk-İslam tasavvuf kültürü burada yayılmaya başladı.

² Her ne kadar Romen resmi makamları burada yaşayan Türklerin sayısını 80 bin olarak verseler de bölgede yaşayan birlik başkanları sayılarının bundan fazla olduğunu belirtmektedirler. Bkz. İbrahim Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğun Manevi Hayatından Sayfalar*, çev., Belghiuşar Cartali Bulğa, Namık Kemal Yıldız, Constanta 1999, s. 27-31.

³ Romanya Türklerinin siyasi ve kültürel durumları hakkında geniş bilgi için bkz. Aksu, *Age*.

⁴ Balkanlarda İslam'ı yayan ünlü Türk düşünürü Sarı Saltuk'un gerçek isminin Muhammed Buhari olduğu belirtilmektedir. Kabri, Romanya'nın bir Türk şehri olan Babadağ'da bulunmaktadır. Bununla birlikte başka yerlerde de kabrinin bulunduğu ileri sürülmektedir. Örneğin, Arnavutluk'ta, Kroya'da, Ohri Gölü kenarındaki Sveti manum Manastırında, Kosova'da Altınelin'de, Bosna'da Mostar civarında, Hersek'e bağlı Blagay köyünde, Anadolu'da Niğde'ye bağlı Bor ilçesinde ve Babaeski'de de türbesinin bulunduğu söylenmektedir. Ancak kabrinin Romanya'nın Babadağ şehrinde olduğu tezi, tarihçiler tarafından genel kabul görmüştür. Hayatı, Dobruca'ya gelişi ve mezhebi gib konularda geniş bilgi için bkz., Şükrü Haluk Akalın, *Saltuk-name* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1987, s. 7vd.; Kemal Yüce, *Saltuk-name'de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsurlar*, Ankara 1987, s. 20-100; İbrahim Agah Çubukçu, "Sarı Saltuk'un Türk-İslam kültüründeki Yeri", *Renkler*, Bükreş 1995, s. 149 vd.; Nimetullah Hafız, "Yugoslavya'da Sarı Saltuk", *Renkler*, Bükreş 1995, s. 212-217; Tacida hafız, "Blagay'da Sarı Saltuk Türbesi" *Renkler*, Bükreş 1995, s. 218-220; Aksu, *Romanya Müslüman Türklerinin Dünü-Bugünü*, s. 68-73.

2- Osmanlı İmparatorluğu dönemi: Bu dönem, XV ve XIX. yüzyılları kapsamaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, bu devirde bölgeye Anadolu Türkleri yerleşti. Bu Türklerin burada ne tür kültürel faaliyetlerde buldukları bilinmemektedir. Rahat bir dönemde yaşadıkları için, kimlik ve kültürlerini korumak gibi bir endişeleri olmadı. Daha çok, Türk-İslam kültürü ve geleneğini yaşadı ve yaşattılar.

3- Romen hakimiyeti dönemi: Bu dönem, 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Osmanlı Devleti'nin Dobruca'yı terk etmesiyle başlayıp günümüze kadar devam eden bir dönemdir.

Bu dönemi de kendi içinde üçe ayırabiliriz:

1- 1878 Yılından Komünist Yönetime Kadarki Dönemde Kültürel Durum

Türklerin, Dobruca'nın Osmanlı hâkimiyetinde olduğu dönemdeki –hatta, 1900'lü yıllara kadarki- kültürel faaliyetleri ve genel durumları çok iyi bilinmemektedir. 1900'lü yılların başlarından itibaren, kültürel canlanmanın olduğu görülmektedir. Bu canlanma da, bölgeye matbaanın girmesi sonucu, gazete ve dergilerin bölgede çoğalmasıyla başladı. Romen hâkimiyeti ile birlikte, bu bölgede her alanda olduğu gibi kültürel alanda da gözle görülür bir gerileme yaşandı.

Müstecib Ülküsal'a göre, buradaki Türklerin yaşadıkları memleketlerin yüksek ilim çevrelerine girememeleri, hurafeler telkin eden din adamlarının etkilerinden kurtulamamaları ve kültürel, siyasi ve ekonomik kuruluşlardan yoksun olmaları bu gerilemenin başlıca sebepleridir⁵.

Mehmet Niyazi'ye göre ise, Türklerin ilme gereken önemi vermemiş olmaları gerilemenin en önemli sebebidir. Bundan dolayıdır ki, çağdaş, akılcı ve bilimsel düşüncenin yayılmasında temel araç olan matbaa bölgeye çok geç girmiştir.

Bu durumu, Mehmet Niyazi şu şekilde değerlendirmektedir: “Her hususta eksik kalmamızın başlıca sebebinin, ilimsizlik olduğunu kabul edersek ilmin vasıta-i intişarı olan matbuatın memleketimize ne kadar geç girdiğini anlamak pek o kadar güç bir şey olmaz. 1895 senelerine kadar biz Dobruca Müslümanları için gazete ve gazetecilik tamamen meçhuldü. O vaktin meclislerinde, ziyafetlerinde, ailelerin gece hayatlarında sesi güzel çocuklara, mollalara, molla hanımlara mevlit, Muhammediye, Ahmediye gibi menkıbevî şeyler okutulur, bunların tesirleriyle göz yaşları akıtılırdı. Buna binaen İstanbul'a yalnız medrese tahsili görmek maksadıyla giden talebe döndüklerinde heybe ve zembillerini bu gibi kitap ve risalelerle doldurarak döner ve menfaatlerini temine çalışırlardı...”⁶. Mehmet Niyazi'nin bu ifadelerinden Türklerin her yerde olduğu gibi Dobruca'da da geri kalmalarının tek sebebinin eğitimsizlik veya yanlış amaçla kullanılan dini eğitim olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

⁵ Müstecib Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür*, Ankara 1995, s. 273.

⁶ Müstecib Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Ankara 1987, s. 155-156.

1a- Dönemin Basın-Yayın Hayatı

Dobruca'da basın faaliyeti, 1900'lü yıllarla başladı. Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu dönem boyunca, Dobruca bölgesinde Türkçe gazete veya derginin çıkarılıp çıkarılmadığı belli değildir; çünkü, bu konuda herhangi bir belge bulunmamaktadır. Ancak İstanbul'da yayınlanan gazeteler diğer yerlere olduğu gibi Dobruca'ya da gönderilmeye çalışıldı.

Dobruca bölgesinde Türkçe gazete ve dergiler, ancak Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinden sonra, yani 1880'li yıllarda yayınlanmaya başladı. Bu diğer ulusların matbuât hayatı göz önünde bulundurulduğunda çok geç bir zamandır. Bunun sebebi, -muhtemelen- yukarıda da belirttiğimiz gibi, Dobruca, Osmanlı hakimiyetinde olduğu için, İstanbul'da çıkan gazeteler ve dergiler buraya da geliyordu. Bu nedenle, ayrıca gazete ve dergi çıkarmaya ihtiyaç duyulmamış olabilir. Mehmet Niyazi'nin de belirttiği gibi, Dobruca'da matbaanın bulunmaması da, bunun nedeni olabilir.

Aslında, bunlar tam bir gerekçe değildir. Bizce asıl sebep, Dobruca'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıyla birlikte, eskiye oranla İstanbul ile olan ilişkilerindeki kopukluktur. Bu kopukluğun sonucu olarak Türkler, matbaa ve basın-yayın organlarını, İstanbul'dan yardım almaksızın oluşturmak zorunlu kaldı. Türklerin tecrübelerinden yararlanmakta güçlük çekildiği için de matbuât hayatı burada geç bir dönemde başladı. Farklı bir kültüre sahip devlette azınlık olarak yaşamak, bunun gibi başka zorlukları da beraberinde getirdi. Bu bağlamda bölgede ilk Türkçe gazete 1888 yılında *Dobruca Gazetesi* olarak yayın hayatına atılan gazete, 1894 yılına kadar devam etti. Söz konusu gazete bir sütunda Türkçe bir sütunda Romence olarak yayınlandı. Gazetenin daha çok Romen hükümeti tarafından Türklerin sevgi ve güvenlerini elde etmek amacıyla çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Dobruca Gazetesi dışında *Hareket*⁷, *Sadâkât*⁸ *Şark*⁹, *Sadây-ı Millet*¹⁰, *Dobruca*¹¹, *Çolpan*¹², *Tonguç*¹³, *Dobruca Sadâsı*¹⁴ *Teşvik*¹⁵, *Işık*¹⁶, *Mektep ve Aile*¹⁷, *Hayat*¹⁸, *Haber*¹⁹, *Tan*²⁰, *Tuna*²¹, *Gümüş Sahil*²² *Bizim Sözü*²³, *Hak*

⁷ 1896 yılında İbrahim Temo tarafından çıkartılmıştır.

⁸ 1897 yılında çıkmış dört ay devam etmiştir.

⁹ 1898 yılında Bükreş'te çıkmıştır.

¹⁰ İbrahim Temo tarafından Bükreş'te çıkarılmış; ancak, birkaç ay sonra kapanmıştır.

¹¹ 1901 yılında Köstence'de çıkmış, ilk sayıdan sonra kapanmıştır.

¹² 1909 yılında yayına başlamış, İstanbul'da iki haftada bir yayınlanmıştır.

¹³ Bu da 1909 yılında İstanbul'da günlük çıkmıştır.

¹⁴ 1910 yılında Mehmet Niyazi tarafından İstanbul'da yayın hayatına sokulmuştur. Ancak idareciler arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden kısa bir süre sonra kapanmıştır.

¹⁵ 1910 yılında Mehmet Niyazi ve arkadaşları tarafından çıkartılan gazete 1911 yılının ortalarında yayın hayatına son vermiştir.

¹⁶ 1914 yılında Mehmet Niyazi'nin başyazarlığını yaparak çıkardığı gazete, ilk defa Mecidiye'de bulunan Işık matbaasında basılmıştır.

¹⁷ Mehmet Niyazi'nin editörlüğünde 1915 yılında yayınlanmış on sekiz sayı sonunda kapanmıştır. Erol Ülgen ile birlikte tarafımızdan Latin harflerine çevrilerek yayımlanmıştır.

¹⁸ 1921'de çıkmış, iki veya üç sayıdan sonra kapanmıştır.

¹⁹ 1922 yılında emekli öğretmen Mustafa Lütfi tarafından çıkarılmıştır. Ancak bu da diğerleri gibi uzun süreli devam etmemiştir.

²⁰ Bu da Tan Gazetesi ile birlikte çıkmış, birlikte kapanmıştır.

Söz²⁴, Emel²⁵, Türk Birliği²⁶, Bora²⁷ gibi gazete ve dergi çıkarılmıştır. Bu yayınların çoğunu, dergiye oranla gazeteler oluşturmaktadır.

Dobruca'da yayınlanan Türkçe gazetelerin en uzun ömürlüleri, *Hak Söz*, *Emel* ve *Türk Birliği* gazeteleridir. Söz konusu üç gazete de siyasi, sosyal ve kültürel yazılara ağırlık verdi²⁸.

1b- Dönemin Kültürel Teşkilâtları:

Dobruca'nın Romen hakimiyetine geçmesiyle birlikte, Romanya Türkleri, varlıklarını -özellikle de kültürel varlıklarını- koruyabilmek için, birtakım kültürel teşkilâtlar kurdular. 1900'lü yıllardan itibaren kurulmuş olan teşkilâtlardan en önemlilerini kısaca tanıtmak istiyoruz:

Dobruca bölgesinde gerçekleştirilen ilk kültürel teşkilât, şair Mehmet Niyazi'nin de üyesi olduğu ve çoğunluğunu Dobruca Jön Türklerinin oluşturduğu "*Dobruca Tamim-i Maarif Cemiyeti*"dir (*Societatea Generala de Invatamant din Dobrogea*). 1909 yılında açılan teşkilâtın Mecidiye ve Hırsova'da şubeleri vardı. Yaklaşık 250 kadar da üyesi bulunuyordu. Teşkilât, bir de *Dobruca Sadâsı* isiminde gazete çıkardı. Ne var ki teşkilât, şahsî ihtiraslar yüzünden sadece bir buçuk yıl devam ettikten sonra kapandı²⁹.

1911 yılında kurulan önemli teşkilâtlardan bir diğeri ise, "*Mecidiye Müslüman Seminarı Mezunları Cemiyeti*"dir (*Asociatia Absolventilor Seminarului Musulman din Medgidia*). Teşkilâtın tüzüğünde kuruluş amacı olarak, Mecidiye Seminarı'ndan mezun olanların haklarını korumak ve savunmak, bölgede yaşayan Türklerin uyanışını sağlamak ve ileri düzeye ulaştırmaları için gazete, dergi ve kitaplar çıkarmak, halkı bilgilendirmek için konferanslar yapmak olduğu belirtilmektedir; ne yazık ki, tüzükte belirtilenler yerine getirilemedi. Teşkilâtın üye sayısı, başta müftüler ve Seminar

²¹ 1924 yılında Mecidiye Müslüman Seminarı öğretmenlerinden İbrahim Kadri Efendi tarafından Silistre'de çıkmıştır. Ne kadar süre sonra kapandığı belli değildir.

²² 1928 yılında Octavian Moşescu, Romence, Türkçe ve Bulgarca olmak üzere üç dilde yayınlanmıştır. Türkçe kısmını öğretmen Süleyman Faik hazırlamıştır.

²³ 15 Temmuz 1929 yılında emekli ilkokul öğretmeni Regep Mustafa tarafından çıkarılmıştır. İlk sayıdan sonra gazete hem Türkçe, hem de Romence olarak çıkmaya başlamıştır. Yayın hayatı fazla uzun sürmemiştir.

²⁴ Yine Mecidiye Müslüman Seminarı'nın Türkçe öğretmenlerinden Habib Hilmi tarafından 1929 yılında çıkarılmış ve 1941 yılına kadar da devam etmiştir. Başlangıçta Osmanlıca yayımlanmış, ancak daha sonraları Latin harfleriyle çıkmaya başlamıştır. Söz konusu gazete, Dobruca Türklerinin modernleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çünkü Hak Söz, Atatürk'ün ekonomik, sosyal ve kültürel reformlarından çokça etkilenmiştir.

²⁵ Müstecib Ülküsal ve arkadaşları tarafından 1930 yılında yayın hayatına giren gazete, bölgede çıkan en uzun süreli gazetelerden biridir. Daha sonra Türkiye'de dergi olarak çıkmaya başlamış, fakat son zamanlarda kapanmıştır.

²⁶ 1930 ile 1940 yılları arasında Dobruca'daki genç Türkler tarafından çıkarılmıştır. Gazetenin yönetimini, dönemin Bükreş Büyükelçisi Suphi Tanrıöver üstlenmiştir. Dolayısıyla merkezi de Türkiye'nin Bükreş Büyükelçiliği olmuştur. Gazete, Romanya ile Türkiye'nin ilişkileri geliştirmesinde olumlu yönde önemli rol oynamıştır.

²⁷ 1938 yılında çıkmış, dokuz sayı sonra kapanmıştır.

²⁸ Ülküsal, *Dobruca*, s. 155-163; M. Ali Ekrem, *Din Istoria Turcilor Dobrogeni*, Bucureşti 1994, s. 182-187; Altay Kerim, "Romanya'da Kitap, Gazete, Dergi ve Radyo Yayın Hayatı", *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni*, Ankara 1999, s. 328-330.

²⁹ Ekrem, *Age*, s. 155.

16 romanya türklerinde kültürel durum ve mektep ve aile mecmuası

mezunları olmak üzere yaklaşık 200 kadardı. Teşkilata öğretmenlerden de üye olanlar vardı³⁰.

Müstecip Hacı Fazıl, Bükreş Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okurken doğduğu köy olan Azaplar'da Romen okullarında ve Mecidiye Semineri'nde okuyan öğrencilerden oluşturduğu bir grupla "*Azaplar Tonguç Kültür Cemiyeti*"ni kurdu. Teşkilat, özellikle Noel ve Paskalya tatillerinde köy gençlerini bilgilendirmeyi amaçladı. Bugünkü Türkiye'de bulunan kültür ve yardımlaşma derneklerine benzetebiliriz. Teşkilât, 1929 yılında üyelerinin dağılmasıyla işlemez hale geldi; ancak, tam bir aydın ve kültür adamı olan Hacı Fazıl, yılmadı ve yoluna devam etti. 1930 yılında o teşkilatın bir devamı olarak "*Dobruca Türk Kültür Birliği*" teşkilatını kurdu³¹. 1933 yılında Emel dergisi mensuplarının girişimiyle kurulmuş olan söz konusu teşkilat, bölge Türkleri'ne gerçekten büyük hizmetlerde bulundu. Teşkilatın tüzüğünde de belirtildiği üzere, kuruluş amacı, halkın dinî inancını ve şuurunu geliştirmek, toplumun milli ideal etrafında birlik ve beraberliğini sağlamak ve halkı siyasi partilerin oyunlarına alet olmamalarını sağlamaktır³².

2-KOMÜNİST YÖNETİM DÖNEMİ KÜLTÜREL DURUM

Romenlerin Dobruca'ya hakim olmalarından sonra, Türklerin basın hayatına önem verdiklerini, Romen yönetiminin ise bunu desteklediğini belirtmiştik. Bu durum, komünist yönetimin iktidara gelmesine kadar aynı şekilde devam etti. Ne var ki, komünist rejim döneminde Türkçe basında da, Türkçe eğitimde olduğu gibi, aynı baskıcı politika sürdürüldü. Yukarıda isimlerini verdiğimiz gazete ve dergilere baktığımızda da, bunların hemen hemen tamamının komünist yönetimden önce çıkarıldığını görmekteyiz. Bu da komünist dönem öncesi ve komünist dönemdeki farkı açıkça ortaya koymaktadır. Komünist rejim döneminde Türkçe gazete ve dergi yayımlanmasına izin verilmediği gözlenmektedir. Komünist yönetimin yaptığı bu uygulama, Türkleri eritme politikalarının bir parçasıydı. Bu nedenle bölgedeki Türkler, kısmen de olsa benliklerini kaybettiler. Bugün bile, o dönemde yaşanan olumsuzlukların etkilerini görmemiz mümkündür.

3-1990 SONRASI KÜLTÜREL DURUM

Romanya 1989 yılında komünist yönetimden demokrasiye geçince, Türkler eski hak ve özgürlüklerini yeniden elde ettiler. Basın ve kültür haklarına tekrar kavuştular. Bugün Köstence'de gerek Tatar Birliği gerekse Türk Birliği tarafından aylık gazete ve dergiler yayınlanmaktadır.

Aralık 1989 yılında Romanya'da yaşayan Türkler ve Tatarlar birlikte Bükreş'te "Romanya Müslüman Türk Demokrat Birliği"ni kurduklarında yayın organları olan *Karadeniz Gazetesi*'ni çıkardılar. Daha sonra, *Karadeniz Gazetesi*, bu birliğin Türk ve Tatar olarak ayrılmasından sonra Tatar Birliği'nin gazetesi oldu.

³⁰ Ekrem., *Age.*, s. 155; Ülküsal, *Dobruca*, s. 166.

³¹ Ekrem, *Age.*, s. 156; Ülküsal, *Dobruca*, s. 167-168.

³² Ülküsal, *Dobruca*, s. 214.

Şimdi her iki birliğin çıkardığı gazete ve dergiler hakkında bilgiler vermeye çalışalım:

1- Tatar Birliği Yayın Organları:

Tatar Birliği bugün iki gazete çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi Karadeniz Gazetesi, diğeri de Caş Gazetesi'dir.

a-Karadeniz Gazetesi:

Yukarıda belirtildiği gibi, Karadeniz gazetesi, Romanya Türklerinin Romanya'nın demokrasiye geçmesinden sonra Anadolu'dan gelen Türkler ile Tatarların ortak çıkardıkları ilk gazetedir. İlk defa Bükreş'te yayın hayatına atılan gazete, yaklaşık birkaç ay sürdü; parçalanmadan sonra ise, söz konusu birlik tarafından Köstence'de çıkarılmaya devam etti. Karadeniz Gazetesi, 2003 yılı itibariyle ondördüncü yılına girdi. Büyük ebatla, sekiz sayfa olarak çıkmaktadır. Romanya'da Türkler tarafından çıkarılan bütün gazete ve dergiler gibi, o da aylıktır. Gazetenin sol üst köşesinde, İsmail Gaspıralı'nın "*Dilde, fikirde, işte birlik*" sözü yer almaktadır. Sağ köşesinde ise, birliğin amblemi, gazetenin sayı ve yılı gösterilmektedir. Orta kısımda ise, "Romanya Müslüman Tatar Türkleri Demokrat Birliği'nin Yayın Organı" Karadeniz, "Marea Neagra" yazısı ile Romanya, Tatar ve Türk bayraklarına yer verilmektedir.

Gazetenin yayın müdürü/sahibi olarak birliğin başkanı, 2003'teki başkan mühendis Timuçin Yusuf'tur. Her başkan, gazetenin sahibi olarak kabul edilmektedir. Baş redaktör ise, Nihat S. Osman, genel yayın sekreteri Yaşar Memedemin, redaktör Sezgin Nurla'dır.

Burada yayınlanan gazetelere baktığımızda, daha çok azınlıkların faaliyetlerine yer verildiğini görmekteyiz. Onun dışında gözlemlediğimiz kadarıyla gazetelerin belli bir programı ve yayın politikası bulunmamaktadır. Gazete ilk başlarda daha çok Türkiye Türkçe'si ve Tatar lehçesiyle yayınlanmış, bazen de Romence'ye yer vermiştir. Ancak, son zamanlarda hızlanan Tatarca eğitimi ve Türk-Tatar ayrımı sonucunda gazete, daha çok Romence ve Tatar lehçesiyle çıkmaya başlamıştır. Gazetede zaman zaman Tatar edebiyatı, kültürü ve gelenekleri ile ilgili yazılara da yer verilmektedir.

b- Caş Gazetesi

Gazete 1998 yılında Romanya'da yaşayan Tatar gençlerin yayın organı olarak yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin ilk sayfasının üst kısmında Karadeniz Gazetesi gibi Gaspıralı'nın sözü, üç bayrak ve birliğin amblemi yer almaktadır. Ocak 2003 itibariyle 53. sayısını çıkardı. Bu da, Karadeniz gibi sekiz sayfadır. Tamamen derleme haber veya bilgilerden oluşmaktadır.

2- Türk Birliği Yayın Organları

Türk Birliği'nin yayın organları, aylık Hakses ve Genç Nesil gazeteleridir. Gazeteler hakkında bilgi vermeden önce, burada müşahede ettiğim bir gerçeği ifade etmek istiyorum. Dobruca'nın Romenlere geçişinden günümüze kadar burada yaşayan Türklere baktığımızda, Mecidiye

Seminarı'ndan mezun olanlar, müftüler, imamlar, Türkçe ve din dersi öğretmenleri gibi eğitim ve kültür alanında daha çok Tatar Türkleri'nin etkinliğini görmekteyiz. Dolayısıyla, bölgede Türk kimliğini, dinini, örf ve adetlerini muhafaza etmede Tatar Türkleri'nin çok önemli bir rol oynadıklarını vurgulamada yarar vardır. Şu an bu durum aynen devam etmektedir.

Kanaatimizce, durumun bu şekilde olmasının birtakım nedenleri vardır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bunların en önemlisi, Tatar Türkleri'nde Dobruca'ya geldikleri andan itibaren oluşmuş bir gelenek vardı. O da Osmanlı geleneği olan aile tarafından dini eğitim ve terbiyenin verilmesi, çocukların bu yönde yetiştirilmesi geleneğidir. Aslında -bazı yerlerde sonraları yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiş olmasına rağmen- bu gelenek, Osmanlı'nın hakim olduğu her yerde bulunmaktadır. Dolayısıyla Dobruca, Romanya hâkimiyetine geçtikten sonra, bölgede-özellikle Tuna boylarında- azınlıkta kalan ve dağınık şekilde yaşayan Anadolu Türkleri'nde bu geleneğin pek fazla devam etmediğini söyleyebiliriz. Bir başka neden ise, Tatar Türkleri'nin mümkün olduğunca Dobruca bölgesinde bir arada yaşamalarıdır. Örneğin, bir köyde birkaç Tatar Türk'ü kalmışsa, onlar da çoğunlukla Tatar Türkleri'nin yaşadıkları yere veya yerlere taşınmışlardır. Böylelikle yok olup gitmekten kendilerini korumuşlardır. Bugün baktığımızda Tatar Türkleri'nin Köstence, Mecidiye, Mangalya, Hasança ve Kara Murat'ta çoğunlukta olmaları da bu gerçeği ortaya koymaktadır. Hatta aynı yerde, aynı mahallelerde yaşamaya özen ve gayret göstermişlerdir. Dine ve geleneklere bağlılıklarından dolayı da bayram, cuma ve bazen vakit namazlarında, dualarda, cenazelerde ve düğünlerde birlikte olmaya çalışmış ve bunu adet haline getirmişlerdir. Tuna boylarında ve Dobruca'da yaşayan Anadolu Türkleri ise, dağınık yerlerde yaşadıkları için her alanda pasif kalmış ve kalmaktadırlar.

Tatar Türkleri'nin birbirlerine bu kadar bağlı olmaları ve kimlik ve kültürlerini koruma gayretlerinin en önemli sebebi, yurtlarından buralara sürgün gelmiş ve bu yüzden pek çok zorluk çekmiş olmalarıdır. Halbuki, daha önce de belirttiğimiz gibi, Tuna boylarına yerleşen Türkler, buraya sürgün olarak gelmemişlerdir. Osmanlı Devleti'nin iskan politikası gereği Anadolu'dan getirilip buralara yerleştirilmişlerdir. Bunun siyasi ve sosyal açıdan çok daha geniş bir şekilde tahlil edilmesi gereken önemli bir etken olduğu kanaatindeyiz.

Bütün bu söylediklerimizden sonra, Türk Birliği'nin basın-yayın faaliyetine baktığımızda yetişmiş, kaliteli ve okumuş elemanın çok az olduğunu, olanların ise, bu işe yanaşmadıklarını görmekteyiz. Gazetede çalışanlar birkaç üniversite öğrencisinden ibarettir. Onlar bilgisayardan veya başka kitaplardan aldıkları yazıları gazeteye iktibas etmektedirler. Bükreş'te meşhur tarihçi Mustafa Ali Memet gibi birkaç Türk aydını var. Ama onları bu tür faaliyetlerde göremiyoruz.

Şimdi Türk Birliği'nin gazetelerine geçebiliriz.

a- Hakses Gazetesi

Tatar Birliği'nin olsun Türk Birliği'nin olsun, gazete ve dergilerinin hepsi Köstence'de çıkmaktadır. Hakses gazetesi, 1998 yılında çıkmaya başlamıştır. Gazetenin sahibi veya müdürü, birlik başkanlarıdır. Büyük ebatta olup yaklaşık on sayfa kadardır. Daha çok, gazetede birliğin faaliyetleri yer almaktadır. Bunun dışında da değişik konularda çoğunlukla iktibas türü yazılar ve haberler bulunmaktadır. Genelde birlik başkanının konuşmalarına ve yazılarına ağırlık verilmektedir.

b- Genç Nesil Gazetesi

Muhtemelen iki birlik arasındaki rekabet, gazete tiplerine de yansımıştır. Tatar Birliği'nin Caş (Gençler) Gazetesi'ne karşılık Türk Birliği de Genç Nesil Gazetesi'ni çıkarmaya başlamıştır. Gazete, beşinci yılına girmiştir. O da Hakses gibi 1998 yılında yayımlanmaya başlamış olup sekiz sayfadan ibarettir. Fakat, Hakses gibi büyük ebatta çıkmamaktadır. Aslında, Hakses Gazetesi'nin bir devamıdır. Her iki gazete de, aynı gençler tarafından hazırlanmaktadır. Gazetelerin sahipleri, yine birlik başkanlarıdır.

c- Tuna Mektupları

Tuna Mektupları, aylık bir dergidir. Kendi deyimiyle kültür, sanat ve fikir dergisidir. Türk Birliği'nin Galati şubesinin bir yayını olarak 2000 yılında çıkmaya başlamıştır. Derginin sahibi, "Aşağı Tuna Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Kültür Merkezi Romanya Demokrat Türk Birliği"-Galati bölgesi adına Gülten Abdula'dır. Dergi, hakemlidir. Yaklaşık, 30 sayfadır. Derginin de gazeteler gibi belirli bir yayın politikasının olmadığını söyleyebiliriz. Daha çok Türkiye'de çıkan kitap, dergi ve gazetelerden alınan yazılara yer vermektedir. Değişik yerlerden gelen yazı ve röportajlarla da dergi zenginleştirilmektedir. Bazı yazıların Romence'si verilmektedir. Yine de, Tuna Mektupları, Türk Birliği'nin görsel basın alanındaki en kaliteli yayınıdır diyebiliriz.

Aslında, yayın politikası belirlenmiş, şekil ve mizanpajına daha önem verilmiş olsa, bölge için güzel bir dergi olacağı kanaatindeyiz. Örneğin ileriki sayılarda hangi konulara ağırlık verileceği belirtilse ve bu bağlamda gelecek olan yazılar yayınlansa, o zaman hem konunun bütünsel olarak anlaşılması hem de derginin gerçek anlamda uluslararası bir dergi olması sağlanacaktır.

Bunların dışında bölgede yapılan uluslararası sempozyumlar kitaplaştırılarak Renkler adıyla yayınlanmıştır. Mevlana, Yunus Emre ve Sarı Saltuk gibi önemli şahsiyetleri ele alan konularda yapılan konuşmalar da kültürel faaliyetler kapsamındadır. Her iki birlik tarafından maddi imkanları çerçevesinde pek çok kültürel faaliyet düzenlenmektedir.

Romanya Türkleri'nin kültürel durumu hakkında bilgi verdikten sonra, 1915-1916 yıllarında, bölgede yayınlanmış olan Mektep ve Aile Mecmuası'nın tanıtımına geçebiliriz.

B-MEKTEP VE AİLE MECMUASI

Mektep ve Aile Mecmuası, 1915 yılında Romanya'da yaşayan Türkler tarafından Osmanlıca olarak yayınlanmış olan dergilerden sadece biridir. Yukarıda da belirtildiği gibi, o dönemlerde bölgede pek çok dergi ve gazete

çıkarılmıştır. Bunlardan bir kısmının yayın hayatı çok kısa, bir kısmının ise uzun süre devam etmiştir. Ama, şurası bir gerçek ki, o dönemde bölge Türkleri dergisiz ve gazetesiz kalmamıştır. Bu durum, Romanya'da komünist yönetimin iktidara gelmesine kadar devam etmiştir.

Burada kısaca tanıtımını yapacağımız Mektep ve Aile Mecmuası Yrd. Doç. Dr. Erol Ülgen ile birlikte tarafımızdan Lâtin harflerine çevrilmiş, Tatar Birliği tarafından da basılmıştır. Dergi, bölgede yaşayan Türklerin tarihine her yönüyle ışık tutması açısından oldukça önemlidir.

1- Derginin Şekil Özellikleri

Mektep ve Aile Mecmuası, Mehmet Niyazi'nin editörlüğünde 1915 yılında yayınlanmış; on sekiz sayı çıktıktan sonra kapanmıştır. Aylık bir mecmuadır. Birinci sayfada, büyük punto ile kapaktakinin aynısı olan Osmanlıca "Mektep ve Aile" yazısı bulunmaktadır. Bunun sol tarafında derginin yılı, sayısı ve ebadı yer almaktadır. Örneğin ilk sayısında "Birinci sene, adet 1, nüshası 25 santimdir" yazısını görmekteyiz. Sağ tarafta ise, tarih, derginin fiyatı ve öğrencilere yapılacak olan indirim ibareleri yer almaktadır. Yine ilk sayıyı örnek olarak verecek olursak "1 nisan 1915, abone bedeli senelik 7 franktır. Talebe için mensup olduğu mektepten vesika göndermek şartıyla 5 franktır" ifadesi yer almaktadır. Bu yazıların altında "İlmî, fennî, ictimâî, edebî, on beş günde bir çıkar mecmuadır" ifadesini görmekteyiz. Bunun da altında "Sahibi ve naşiri: Medrese-i Resmîye Türkçe muallimi ve ışık muharriri Mehmet Niyazi" ifadesi bulunmaktadır. Bundan sonra içindekiler verilmektedir. Derginin en altında ise "Adres: Mektep ve Aile, Tipografia (matba demek) "Işık", Medgidia (Mecidiye), Romania" yazısını görüyoruz. Bu şekil, derginin bütün sayılarında aynıdır. Mecmua küçük boydadır.

2- Derginin Muhteva Özellikleri:

Mektep ve Aile Mecmuası'nda ele alınan önemli konuları şu şekilde sıralayabiliriz:

1- İslam dünyasının geri kalış sebebi:

Mehmet Niyazi ve İbrahim Temo gibi yazarlar tarafından işlenen bu konu, aslında İslam'ın ilerlemeye engel olmadığı ve geriliğin sebebini İslamiyete uygun olarak yaşanmamasından kaynaklandığı fikirleri üzerine temellendirilmektedir. Ayrıca, bu konulu yazılarda, hurafelerin etkisinde kalındığı ve ilerlemek için bu hurafelerin atılarak İslam'ın özüne dönülmesi gerektiği vurgulanmış; müslümanların bulunduğu durum sert bir dille eleştirilerek ıslahat hareketlerine önem verilmesi istenmiştir.

2- Bölgedeki eğitim ve öğretime önem verilmesi, cahilliğe karşı savaş açılması:

Mektep ve Aile Mecmuası, 1 Nisan 1915 tarihinde Mecidiye

Medresesi Türkçe öğretmeni ve Işık gazetesi yazarı Mehmed Niyazi'nin sahipliğinde Dobruca'da yaşayan Türk toplumunu politikanın dışında her alanda bilgilendirmek, aydınlatmak ve problemlere çözüm bulmak üzere yayın hayatına başlamıştır.

Mecmuanın daha ilk sayısında derginin yayımlanış amacının, aile ve eğitime verilen önem vurgulamak olmuştur. Mecmuanın yazarları, yazılarında, bölgede yaşayan Türk ve Tatar Türklerinin eğitimi üzerinde ısrarla durmuşlardır. Mecmuanın isminin "mektep" ve "aile" olarak seçilmesi - devrin tarihî sıkıntıları içinde- çok anlamlı ve önemlidir. Ayrıca mecmuada yer alan yazılar arasına serpiştirilen ve bölgede o dönemde yaşayan insanlar için önem arzeden özellikle günümüzde de ihtiyaç duyulan birlik ve beraberlik mesajları da dikkati çekmektedir. Bütün bunların dışında yazarlar, bölgede geçimini çiftçilikle sağlayan insanların her türlü ziraat usullerini öğrenmelerini ve gelirlerini artırmalarını da telkin etmişlerdir.

Mektep ve Aile Mecmuası, yayın ilkesine uyarak sayfalarını edebiyat, fen ve sosyal konulara ayırmıştır. Mecmuada şiirler ve hikâyelerin yanısıra, eğitim, sağlık, ziraat, tarih, coğrafya, musikî ve ilâhiyatla ilgili makaleler, bölgedeki kültür hayatıyla ilgili haberler ve ilânlar yer almaktadır.

Mecmuanın önemli yazarları arasında bulunan ve o dönemde bölgede siyasî yönüyle hayli etkili olduğu bilinen İttihad ve Terakki mensubu doktor İbrahim Temo, mesleği gereği okuyucuları sağlık konusunda bilgilendirmektedir. Temo yazılarında, özellikle devrinin en kötü hastalıkları arasında yer alan verem ve tifonun oluşum sebepleri ve tedavi yöntemlerini anlatmaktadır. Onun yazılarını devrinin eğitim ve sağlık durumunu tespit etmek açısından önemli görmekteyiz.

3- Dergide Yer Alan Önemli Yazarlar ve Yazıları

Mecmua başta sahibi ve başyazarı Mehmet Niyazi³³ olmak üzere

³³ Şair, yazar ve öğretmen olan Mehmet Niyazi, 1878 Plevne Savaşı olarak tarihe geçen Osmanlı-Rus Savaşı sona erdiği dönemlerde Dobruca'da Mangayla kasabasına bağlı Aşçılar köyünde doğdu. Çocukluk yıllarını köyde geçirdi. İlköğretimini köyde tamamladı. 11 yaşına geldiğinde İstanbul'a gitti ve öğretmen okuluna girdi. Burada öğrenimini tamamladıktan sonra 1898 yılında öğretmen olarak Kırım'a geçti ve ilk öğretmenliğini orada yaptı. Ancak Çar yönetiminin kendisini takip etmesi üzerine bir yıl sonra İstanbul'a döndü. 1904 yılında babasını kaybetti. Bunun üzerine Niyazi, doğduğu yer olan Dobruca'ya, Köstence'ye döndü. Buradaki Türk Rüştîye Okulu'na öğretmen olarak kısa bir süre sonra da buraya müdür olarak atandı. 1914 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 1914 yılında ise, Mecidiye'de bulunan Müslüman Semineri'na Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atandı. 1917 yılında Bolşevik ihtilali olduğunda, Kırım Türkleri'nin kurduğu milli hükümetin çağrısı üzerine Niyazi, 1918 yılında Kırım'a gitti. O dönemde Kırım'da Akmescit'te yayınlanmakta olan Hakses Gazetesi'nde başyazarlık yaptı. Pek çok makaleleri yayınlandı. Bir ara burada Bahçesaray Milli Eğitim Müdürlüğü yaptı. 1920 yılında Kırım Milli Hükümeti'nin dağılması üzerine Niyazi, tekrar Romanya'ya Mecidiye'ye döndü ve eski öğretmenlik görevini devam ettirdi. Mehmet Niyazi, bu görevini 29 Kasım 1931'de vefat edinceye kadar sürdürdü. Kabri, Köstence'nin Mecidiye kazasındaki müslüman mezarlığındadır. Hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Aksu,

idealist eğitimci bir kadro tarafından çıkarılmıştır. Mecmuanın önemli yazarları arasında İbrahim Temo, Osman Bektaş, Halim İsa, Rif'at İslâm, Eyüb Ahmedî gibi yazarlar vardır. Daha sonra yayımlanan gazete ve mecmuaların koleksiyonlarına baktığımızda, Dobruca'daki kültür hayatının tanziminde Mektep ve Aile mecmuasında yazı hayatına başlayan genç yazarların rolünü görmek mümkündür.

Mektep ve Aile mecmuası yazarlarının yazılarına baktığımızda, derginin bölge insanı ile ilgili her konuda yazıların yer aldığını söyleyebiliriz.

Birinci sayıda ilk yazı "Maksat ve Meslek Hakkında Birkaç Söz" başlığı ile Mehmet Niyazi'ye aittir. Niyazi yazısında Dobruca'da yaşayan Türkler'in, bölgenin Romenlerin hakimiyetine geçişi ile içerisinde buldukları sıkıntıları –özellikle eğitim ile ilgili sıkıntıları- dile getirmekte ardından da neden böyle bir mecmua çıkardıklarını açıklamaktadır:

....Dobrucamızda İslâm maarifi bunu bütün hakikatleriyle, çirkinlikleriyle ispat ediyor. Bizde maarif kadimdir. Bu, inkâr edilmez. Her bir câmi-i şerîfin, her bir mescidin yanbaşında bir mektep inşaaı düşünen ve unutmayan ecdâdımız şüphesiz maarifin kadrini takdir etmişler. Fakat o küçük ve sıhate, terbiyeye muvâfık olmayan mektebi daha âlî, her nev ihtiyaca muvafık bir surette yapacak dimağlar yetiştirecek de muallimler idi. Demek ki cemaat, İslâmiyet feyziyle câmi-i şerîf ittisâline mektep bina ederek çocuklarını okutmağı düşünmüş de o devrin muallimleri daha güzel daha feyz-nâk mektepler inşa etmeğe müstaid adamlar yetiştirmeğe muvaffak olamamışlar. Bize esas, bir ana yolu lâzımsa o da mekteplerimizdir. Mekteplerimize ne kadar dikkat ve itina edersek o nispette terakki eder ve çocuklarımızı o kadar sevmiş ve acımış oluruz. O şart ile ki, muallimlerimiz çalışmanın yolunu bilmeli, öğrenmelidir. Hatt-ı hareket muayyen olmazsa, muallimlerde vahdet-i efkâr bulunmazsa gaye-i maksûda vuslat kabil olmaz. Binâenaleyh, umum Dobrucamız muallimlerinin hedefi olmadıkça, aynı emele, aynı gayretle çalışmadıkça yine hiçbir şeye muvaffak olamayacağımızdan emin olmalıyız.

Köstence'de, Pazarcık'ta, Silistre'de, Balçık'ta, Tutrakan'da birer rüştiye mektebimiz oldu(ğu) biliyoruz. Bu mekteplerin tatbik ettikleri programların ayrı ayrı olduğunu da biliyoruz.

Her bir İslâm köyünde iyi fena bir ibtidâi mektebi vardır. Fakat bu mektepler, ne bir programa mâliktir, ne de güzel bir idareye tâbidir. İşte bu mevcutlardan istifade etmek için onları ıslâh etmek kâfidir. Bunu yapacak yine muallimlerdir.

Hele ailevî hayatımız ne kadar merhamete şâyândır. Köylerde, hatta kasabalarda öyle islâm ailelerine tesadüf edilir ki, insan kendini onların arasında görünce, binlerce sene evvelki hayatımıza intikal etmiş olur, bu ibtidâi hâlete nazar-ı istiğrâb değil, nazar-ı merhamet atfetmeliyiz. Bu zavallı aile her türlü mânâsıyla mahkum bir valide, pek mahdut bir fikr ü zekâ

zebûnu bir kızcağz muhitinde tâbi olduğu görenekten mâadâ bir terbiye ile müteallim olmayan birkaç küçük yavru daha bîçâre bir pederden müteşekkildir.

İhtimal o kızcağz, mektebe de gönderilmiş, fakat evden mektebe gittiği zamandaki ciyâdet-i zihniyyesini zâyî ederek mektepten avdet etmiş, o günden itibaren ziyâsız ve rutubetli bir köşede iğne ile iplik saymağa mahkum olmuştur. O bir gün valide olacak; kim bilir nasıl bir cehl numûnesiyle bir aile teşkil edecekler?! Bunların çocukları da aynı göreneğe esir olup gitmeyecek midir?

O bî-günah kız mektepte geçirdiği beş altı sene zarfında bir ev ... idaresine dair oldukça güzel bir fikir telkîh edilebilirdi. Bundan yine muallimler mesuldür.

Ne fena âdetlerimiz vardır ki binlerce seneden beri sürükleyerek bugüne kadar getirmişiz. Onları - ne kadar çirkin olsa bile - muhafaza etmekten bir haz duyarız. Kezâ milliyetimizin tarihi an'ânâtına, şanına, şerâfâtına delalet eden âdetlerimiz de vardır ki terketmişiz. Müstahsen olanları metruk müstekrehleri de mahfuz kalmış. Bizi bir cihetten kemiren bunlardır.

"Mektep ve Aile" mecmuası bu gibi ilmî, ictimâî hayatımızı teşrîh edecek, noksanlarımızı, elemelerimizi açık bir lisanla anlatmağa çalışacaktır. Bu hususta usulü dairesinde yazılan - politikadan mâadâ - her nevî münâkaşâta, mübâhasâta sahifeleri açıktır.

Yeter ki, Dobrucamız hayât-ı İslâmiyyesine tenvire bâis olsun. Milletini seven ve fikren, kalemen, hizmetini esirgemeyen, evlâdına acıyan, istikbalini düşünen erbâb-ı hamiiyyetin dest-i muâvenetlerini uzatacaklarından eminim.

Hemen Cenâb-ı feyyaz-ı mutlak tevîkîni refîk etsin".³⁴

Yine derginin yazarlarından Osman Bektaş ta eğitim sorununa değindiği "Mektep ve Millet" başlıklı yazısında okul ve öğretimi ele almaktadır. Millet olarak cehaletten kurtuluşun, okulların ıslahı, çocukların okullara gönderilmesi ve muallimlerin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri ile gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır:

.....Evet, eğer bizde mektepler rağbet-i umumiyeye mazhar olsaydılar şimdi o feyz-nâk mahaller haşarı çocuklara mecmâ gibi tanınmazdı. Evet, analar, babalar eğer mektepleri sevselerdi, çocuklarını oraya gündüzleri gürültülerinden kurtulmak için değil, talim ve terbiye maksadıyla göndermezmiydiler. İtiraf edelim: Hâr ü samimiyetle mekteplere sarılmak lâzım gelirken onlar maateessüf nazarımızda çirkin görünmüş ve hâlâ bu çirkin vaziyette milletin omuzunda bir bela kesilip kalmıştırlar. Hayat, ümmetle mektep arasında pek sıkı ve dayanıklı bir rabıta tesis olunursa o vakit mektebin vücûdu millet üzerinde damar atacağı, kök salacağı bedîdâr olduğundan, artık bu ciheti muallimîn-i kirâmın ihmal etmeleri elbette tecvîz

³⁴ Mehmet Niyazi, "Maksat ve Meslek Hakkında Birkaç Söz", *Mektep ve Aile Mecmuası*, s. 12.

olunamaz. Milletle mektep arasını bulmak, ahenk ve rabıta tesis etmek bir emr-i mühimdir. Pek nazik bir sanattır. Bunun içindir ki, biz Müslüman muallimlerinin son derece gayretli olmaları ve bu hususta bütün maharetlerini sarfetmeleri iktiza eder.

Mektebe ait menâfiin birçoğu bundan çıkar. Yani muallimin mektep haricinde vuku bulan faaliyet-i müctehidânesinden milletle mektep arası bulunacağı gibi, yalnız mektebe mahsus birçok menâfi de hâsıl olacaktır.

Ciddiyetle iş görülmek için muallimin hariçte ahali ve cemaat ile daimi denecek surette münasebette bulunması birinci derecede şart olsa da asıl maksat ve gayeye vusûl için, ancak bu temas ve münasebet kâfi görülemez. Çalışmak, mukavemet etmek, uğraşmak lâzımdır. Çünkü hayat; daimi bir mübârezeden başka bir şey değildir. Çünkü pençeleşmek hayatın, yaşamanın özlü bir zübdesidir ve buna galip olmak ise keskin zeka, dirayet ve fetânet sahiplerinin yani akıllı kafaların zûr-ı bâzû-yi himmetleriyle olacaktır. Buna nazaran "Hem karnım tok olsun, hem çöreğim dursun" tarzında hareket etmek bilmem doğru olabilir mi? Bize kalırsa en mühim mesele budur. Bu meseleyi anlatacak, milletin kalbine sokacak yer, mekteptir. Çocukları nurlatacak, parlatacak, zihinlerini açacak, fikirlerini düzeltecek, mübâreze-i hayata alıştıracak, azîmperver ve iradet-mend kılacak eller de muallimlerdir. Bunun içindir her âlî maksada vusûl uğrunda nefesini, hayalât ve cehdini kâmilan verecek bir batn-ı müstakbelin hazırlanmasına mahsûs olan mekteplere ahalinin bî-kayd gibi kalmalarından en ziyade müteessir olacakların yine muallimîn sınıfı olduğundan hiç şüphe etmiyoruz. Her yer, kainat bütün mekteple ve mektepler sayesinde aydınlanmış, tenevvür etmiş olduğundan biz de muamma-yı ictimaiyyemizi mektepte ve mekteple halletmek istiyoruz. Çocuklara verilmesi lâzım gelen gıda-i ruhiyyenin ehemmiyeti de âşikârdır. Binaenaleyh onlara yaşadıkları muhitte yabancı gibi muamele edilmemelidir. Husûsen "Türk" çocukları nam ve unvanı olan büyük ve muazzam bir millet, necip ve muhterem bir neslin mahsûlü olduğundan kendileriyle beraber yaşayan unsurlardan pek âlî bir zekâ ve fetânetle mümtazdırlar. Kendilerine daima söz söylemek ve araştırmak istidâdıyla dünyayı, kainatı anlamak, keşfetmek hassası mevcuttur. Nâzım, tâlî-i millet olan muallimler işte bir taraftan mekteple ahali arasında münasebet tesis edecek, diğer taraftan da zekâ ve mümtaziyet-i fikriyyesini söylediğimiz Türk çocuklarına hayat ve nur veren fenn-i terbiyye dairesinde talim ve tedris ederek mensup oldukları unsura müfit ve demirden eller meydana getirmek için mütemadiyen çalışacaklardır. Yoksa milletin hayatına vâkıf olmayan tembel ve muhtac-ı himmet kimselerle yaşamak gibi bir muamma-yı kebîrin halledileceği kestirilemez.

Türk muallimi nâm-ı celîlini taşımak için Romanya vatanımızla Türk milletini sevmek ve bu uğurda çalışmalı behemehal borcumuzdur".³⁵

Mecmuada zaman zaman edebiyata dair yazılar ve şiirler de bulunmaktadır. Örneğin Niyazi'nin ilk sayıda "Vatan Yavrularına" adlı çok

³⁵ Osman Bektaş, "Mektep ve Millet", *Mektep ve Aile Mecmuası*, s. 13-14.

güzel bir şiiri yer almaktadır³⁶.

Dergide dikkatimizi çeken yazılardan bir çğu da aile hayatı ile ilgili olmasıdır. Bu konuda daha çok Osman Bektaş'ın yazılarını görmekteyiz. Bektaş, yazılarında Romen toplumu içerisinde varlıklarını ve kimliklerini korumanın tek yolunun, aile hayatına önem verilmesi ve çocukların terbiye edilmesinden geçtiğini ifade etmektedir.

".....Heyet-i ictimaiyyenin devam ve bekası şart olup bunun da esasını aile hayatı teşkil ettiğini geçen nüshada yazmış idik.

Bu defa da insanların nev ve cinsini idameye vesile olan emr-i zevâca dair birkaç söz söylemek istiyoruz. Malûmdur ki, insan tek bir fert olarak yaşayamaz. Yaşarsa az bir zaman içinde ölü gider. Halbuki nev-i beşerin bekası, nema ve tecdîdi maksud olup bunun da kavânîni mahsusaya müstenid olduğu şahsiyet ve ferdiyet itibariyle oynayamadığı mühim bir rolü bir insanın işbu kavânîni mahsusaya riayetle ifâ ve icrâ edeceği bedîdardır. Emr-i zevâc her halde heyet-i ictimaiyyenin temeli ve mevkufulun aleyhidir. Zât-ı şahsiyye üzerine mütefevvik emr-i zevâc heyet-i beşeriyyenin terakkisini bâdîdir. Bunun için insanlar gibi sair hayvanda tabiatın, kudretin tesiriyle beka-yı nev'ini mütekeffil umûr ve mesâil-i esbâbını ihzar etmekten geri kalmaz. "Aile hayatı" düstûr-ı celîline riayet etmekteki menâfiin bilahare heyet-i ictimaiyyeye avdet edeceğini de düşünenler taksim ve tevzi-i imale kail olmuşlardır. Beka-yı nev'inin muhafazasına çalışan bir hayvan: Meselâ kedi doğar neşv ü neması birkaç vakte müteallik gibidir. Bunun için dışı bir defada birçok evlât yapar. İnek, beygir gibi hayvanlarda keyfiyet ve hal bunun aksinedir. Dişileri az doğurur. Fakat çok yaşarlar. Zira doğurmak kuvveti hayat-ı şahsiyye kuvvetini zayıflattırır. Buna binaen az doğuranların çok yaşamaları tabîidir. Emr-i tevlîd meşakkatli ve son derece ehemmiyetli ise de terbiye-i evlâd meselesi ehemmiyet ve meşakkatçe ondan dún değildir. Lütf-i muamele ederek adalet-i tâtmeden ayrılmamak, çocukların terbiye ve meşakkatine katlanmak bir peder ve bir validenin yapacağı en mühim muvazenelerdendir. Feylesof Herbart diyor:

"....Az vakitte çok doğurup evlâdına bakmayan, terbiyelerine ihtimam etmeyen hayvanlarla çok zamanda az doğurup evlâtlarına şefik ve rahim ve emr-i terbiyelerine pek çok vakit itina eden hayvanlar mukayese edilecek olursa çocuklarımızı talim ve terbiye hususunda ne yolda ve nasıl hareket etmemiz lâzım geleceği tezahür edecektir". Buna binaen aile hayatı heyet-i ictimaiyye esbabına ve onun terakkisi esbâbı ise, bekâ-yı nev'in esasını teşkil ettiği âşikârdır. Heyet-i ictimaiyye nizamının takririnde ancak erkek ile kadının yekdiğerine olan alakası nazar-ı itibara alınmaz. Burada en mühim cihet bu alâkanın husule getirdiği gaye, sâir cemiyetlere karşı bekâ-yı cinsinin sebat ve mukavemeti, aile efrâdının salahiyetidir ki, heyet-i ictimaiyye hayatı daima bu gayeden neşet ve bu sebat ve mukavemetten teessüs etmiştir. Yoksa sıhhat-i beden ve selâmet-i akl ile techiz edilmeyen bir aileden terbiyeli ve mühezzeb bir insan beklemek muvâfık-ı mantık olamaz. Bu hususta en

³⁶ Mehmet Niyazi, "Vatan Yavrularına", *Mektep ve Aile Mecmuası*, s. 16-17. Diğer şiirler için bkz. Aynı yer, s. 27-28, 49-50, 55, 70-71, 101.

*mütekaddim ve en müterakki Alman milletini düşünelim. Onlar bu derece-i kemale nasıl vasil olmuşlardır? Aile hayatı nizamını muhafaza ettiklerinden değil midir? İngilizler de böyle. Cihangir olmak fikrini taşıyorlar. Fakat Fransızlar! Aile hayatını takdir etmediklerinden akibetlerinin pek vahim olmasından Âd ve Semud gibi nam ve nişanlarının kalmamasından endişe edilir. Demek ki insanlar, cins-i beşeriyetin devam ve bekası ve milliyetinin terakkî ve teâlisi için ailelerinin terbiye ve ıslahı hususunda eslem tarîka müracaat etmelidirler. Evlâtları ana kucağında mükemmel yetiştirmeyen milletler terakki ve saadetten kat-ı ümid etseler sezâdır”.*³⁷

Mecmuada sağlık ile ilgili konular ise, doktor İbrahim Temo tarafından ele alınmaktadır. O dönemde yaygın olan verem hastalığını gindeme getirmekte ve çareleri sunmaktadır. Ayrıca “Herkes” için adını verdiği başlıkta hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklar ve mikroplar hakkında halkı bilgilendirmekte ve alacakları önlemleri açıklamaktadır³⁸. Bütün yazarların yazılarını burada teker teker ele almamız mümkün eğildir. Zaten önemli olanlardan bir kaçını burada sunmuş olduk.

SONUÇ

Türkler, Dobruca bölgesini ilk defa Selçuklular zamanında Sarı Saltuk ve beraberindekilerin İslam’ı yaymak amacıyla buraya gelmeleriyle tanıdılar. Osmanlı Devleti, Dobruca’yı ele geçirince iskan politikasının sonucu olarak Anadolu’dan buraya Türkleri yerleştirdi. Kırım Türkleri’nin de gelmesiyle Dobruca bir Türk bölgesi halini aldı.

Osmanlı Devleti, ele geçirdiği her bölgede olduğu gibi burada da camiiler, hanlar, hamamlar, türbeler, çeşmeler yaptırdı. Bölgede yaşayan Türkler, Osmanlı Devleti’nin hakimiyeti boyunca rahat bir hayat sürdürdüler. Osmanlı Devleti’nin 1878 Plevne Savaşı’ndan yenik çıkmasıyla birlikte buradaki Türklerin durumu değişti. Anadolu’ya göçler başladı. Dobruca’da kalan Türkler de kimliklerini korumak için dini, siyasi, sosyal ve kültürel alanda faaliyetlerde bulundular. Osmanlı Devleti’nin bölgeden çekilmesinden Romanya’nın komünist yönetime geçişine kadar Türkler, pek çok gazete ve dergiler çıkardılar. Bunların bir kısmı uzun sürerken çoğunluğu kısa süre sonra kapandı. Siyasi ve sosyal haklarını almak ve kendilerini korumak için teşkilatlar kurdular. Komünist yönetimin iktidara gelmesiyle Türkler, her alanda olduğu gibi kültürel alanda da haklarından mahrum bırakıldılar. 1989 yılında Romanya’nın komünist yönetimin devrilip demokrasiye geçmesiyle bölgede yaşayan yaklaşık seksen bin kadar Anadolu ve Tatar Türkleri yeniden özgürlüklerine kavuştular. Siyasi birliklerini kurdular, gazetelerini ve

³⁷ Osman Bektaş, “Aile Hayatı”, *Mektep ve Aile Mecmuası*, s. 17-18; 23-24; 32

³⁸ İbrahim Temo, “Herkes İçin”, *Mektep ve Aile Mecmuası*, s. 102-103, 113, 122-123, 130-132

dergilerini çıkardılar. Eğitim ve kültürel faaliyetlerine kaldıkları yerden devam ettiler. Eskiden olduğu gibi şimdi de Romen Devleti'nin birer sadık vatandaşları olarak hayatlarını sürdürmektedirler.